

A SZÁMÍTÓGÉPES CHIPEK GYÁRTÁSÁNAK ALAPJAI

SZILICIUM

+

FOTOREZISZT POLIMEREK

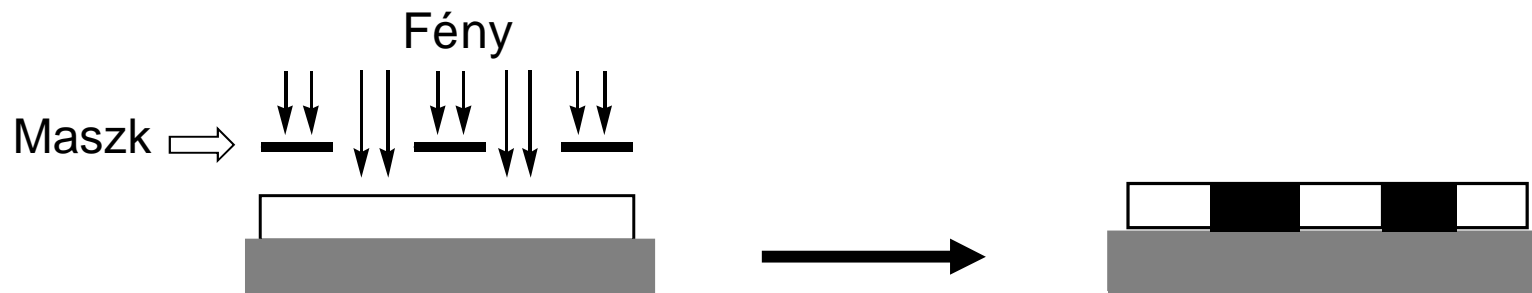
A FOTOLITOGRÁFIA ALAPJAI (1)

JELENTŐSÉGE: ERRE AZ ELJÁRÁSRA ÉPÜL A SZÁMÍTÓGÉP CHIPEK GYÁRTÁSA

1. Szubsztrát (pl. szilícium lapocska) bevonása sugárzásra (UV-, röntgen-, gamma-, elektron-, ion-sugarakra) érzékeny polimerrel

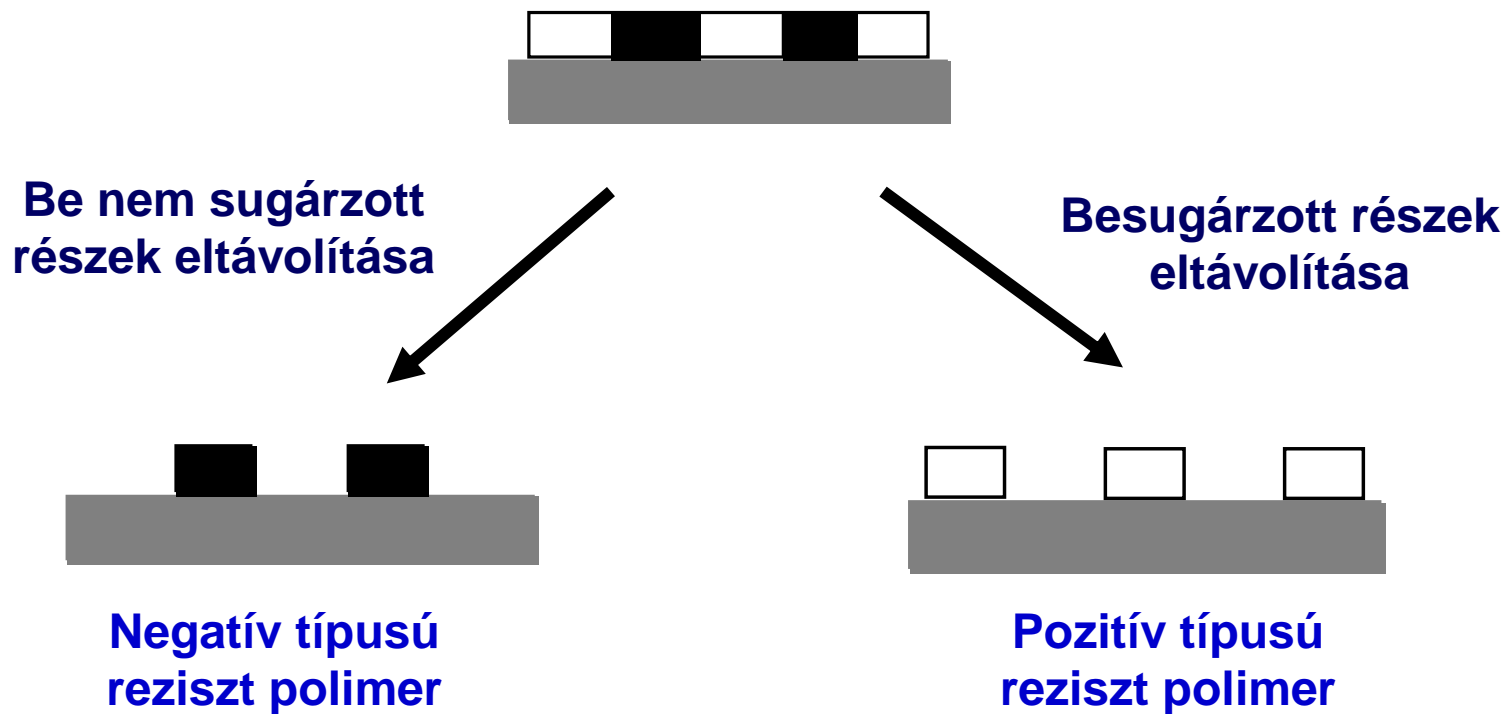

2. A polimer réteg besugárzása egy mintázott maszkon keresztül → kémiai reakció (térhálósodás, bomlás, átrendeződés stb.)

A FOTOLITOGRÁFIA ALAPJAI (2)

3. A besugárzott vagy a be nem sugárzott részek eltávolítása szelektív oldószerrel

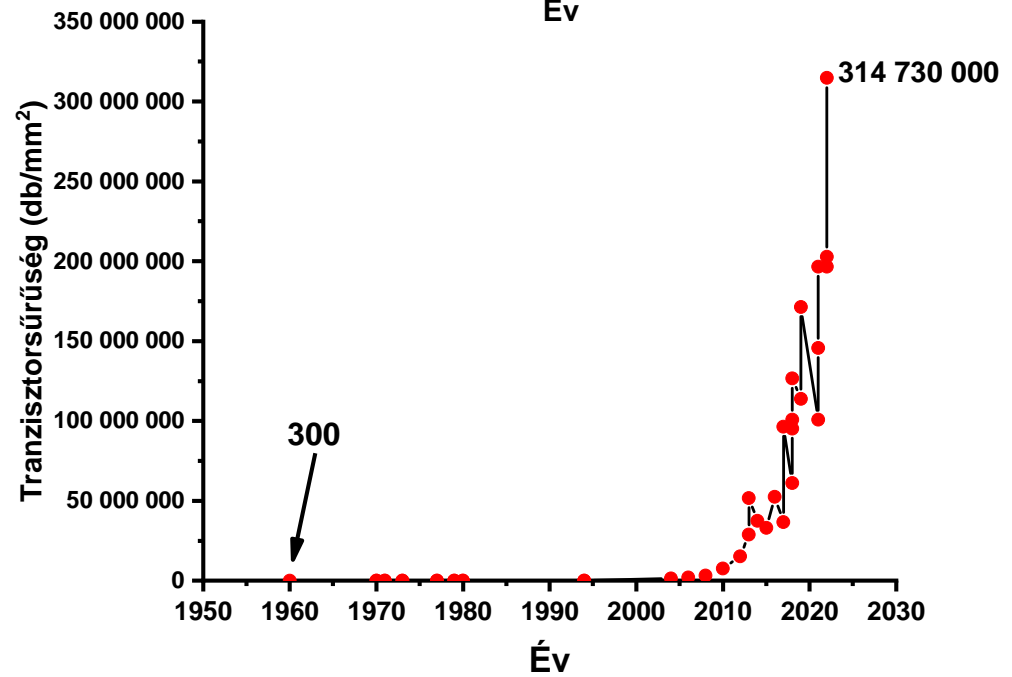
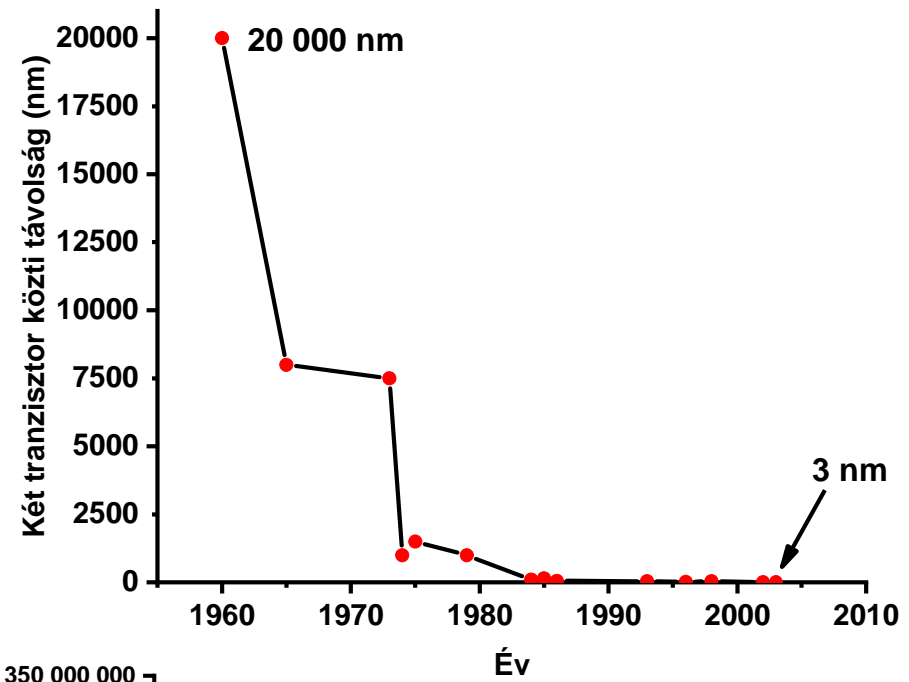
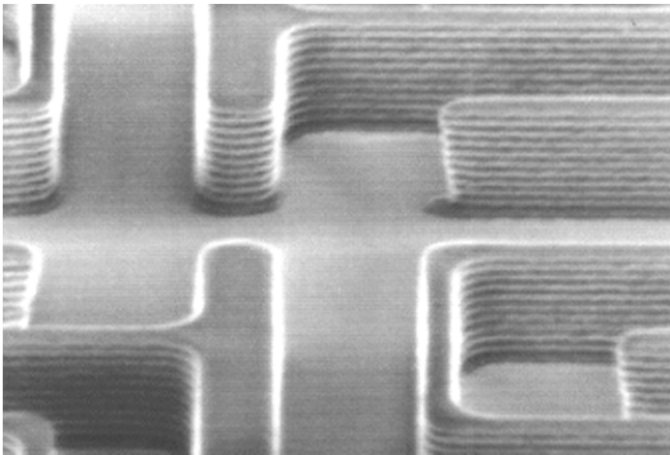
A MINTÁZOTT RÉTEGGEL BEVONT SZUBSZTRÁT TOVÁBBALKÍTÁSA

4a. Doppolás: szennyező anyag bevitele

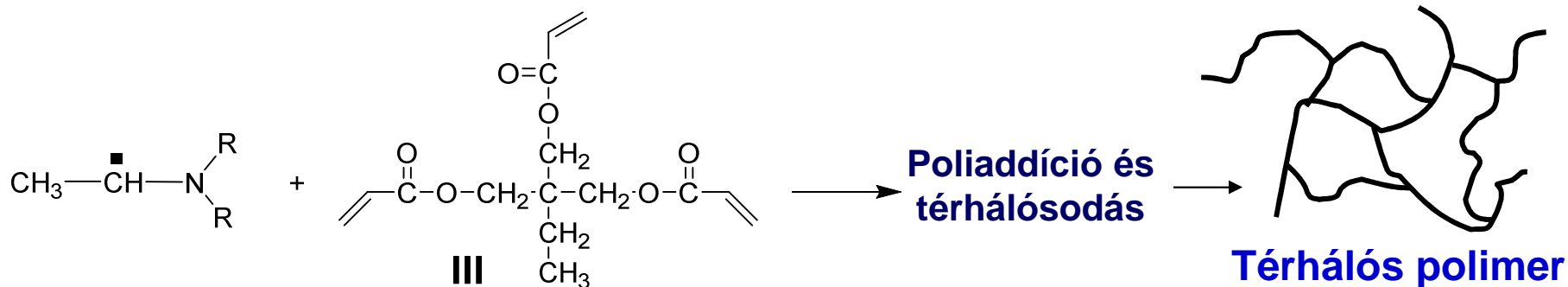
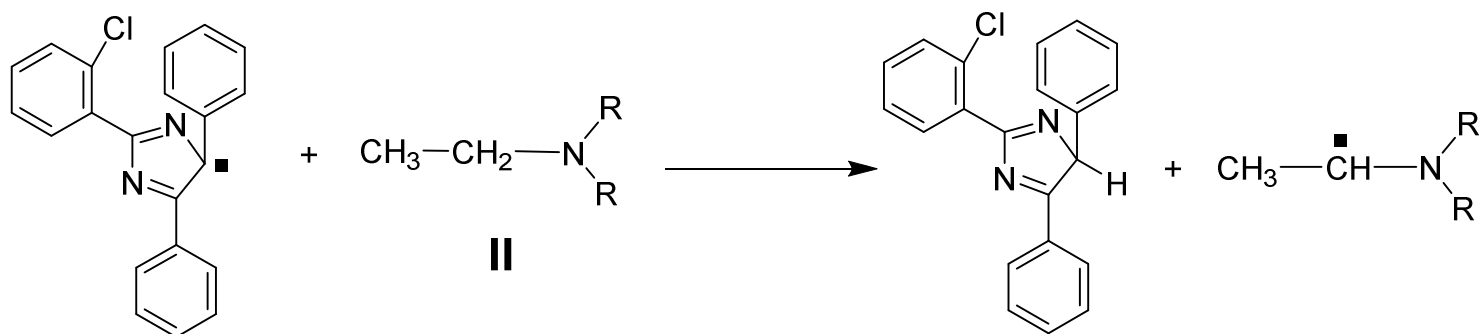
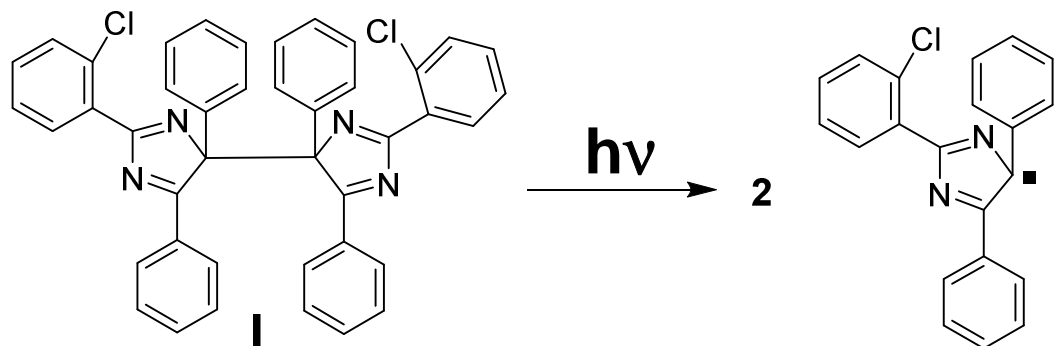

4b. Maratás

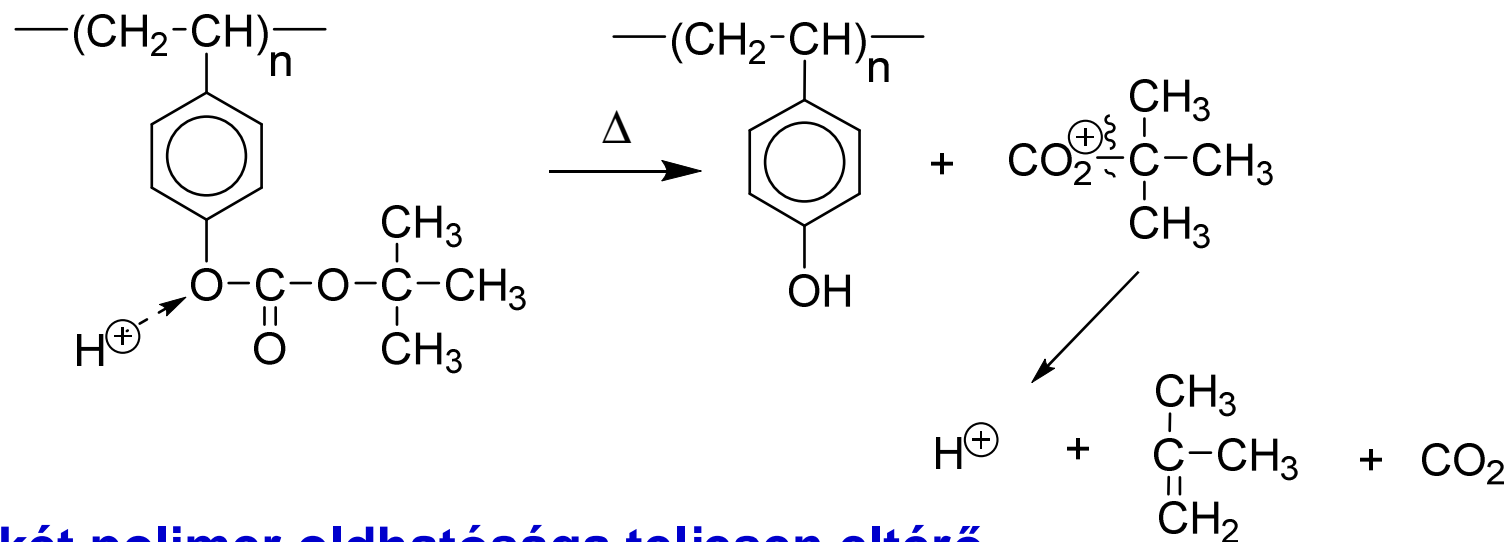
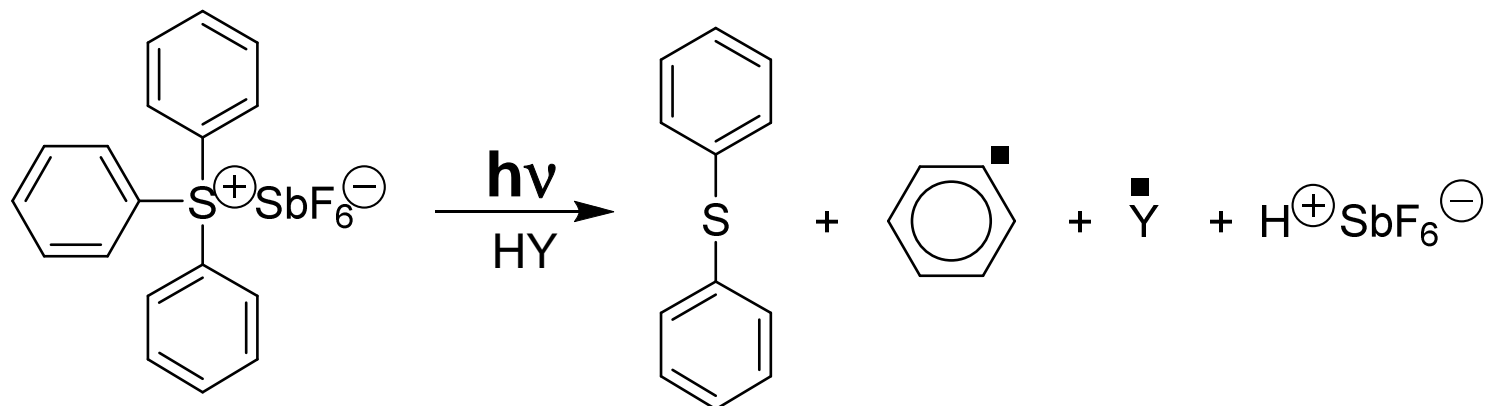

PÉLDA FOTOÉRZÉKENY ANYAGRA (1)

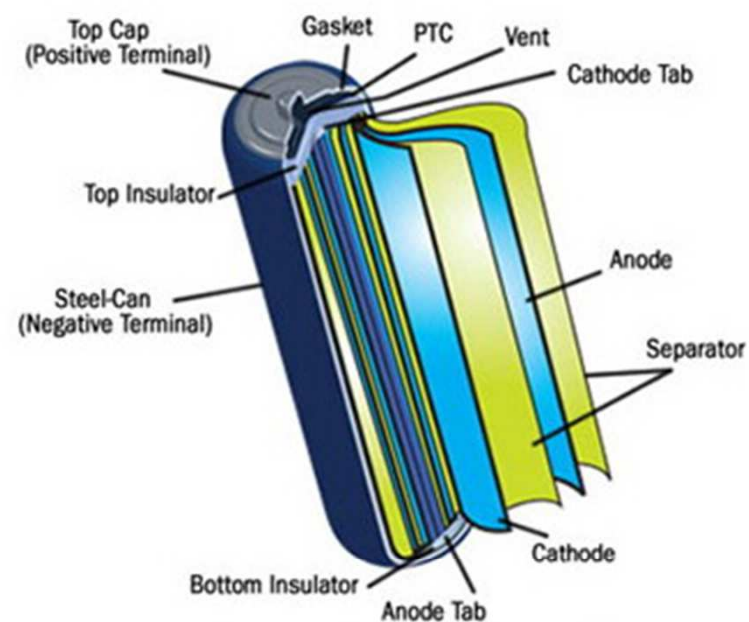
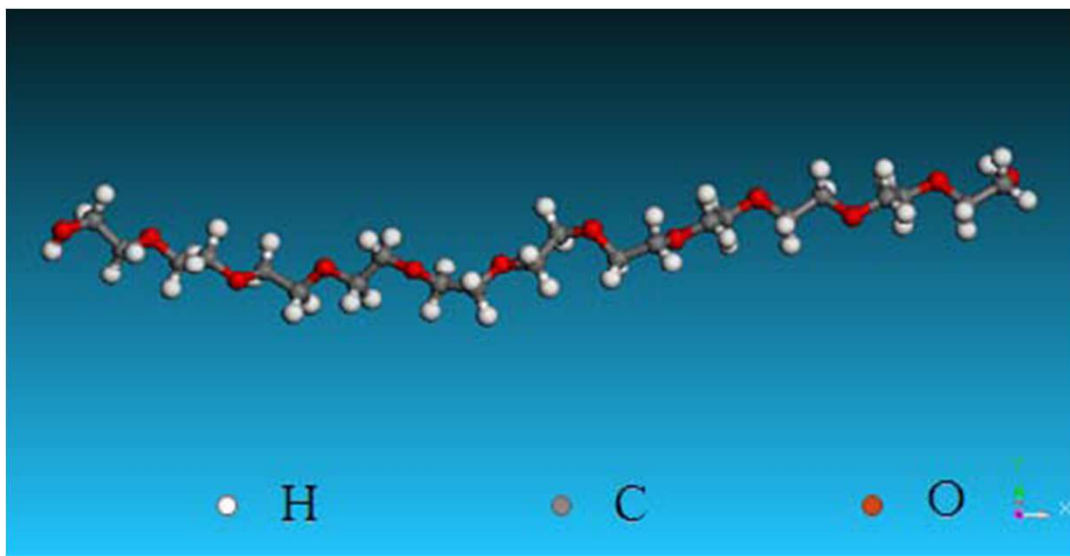
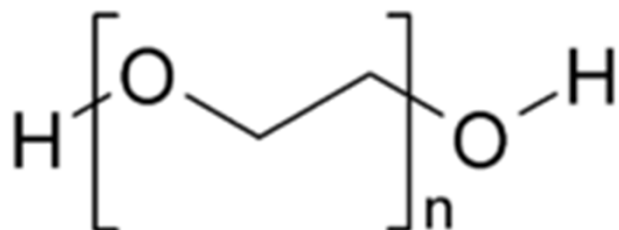
PÉLDA FOTOÉRZÉKENY ANYAGRA (2)

A két polimer oldhatósága teljesen eltérő.

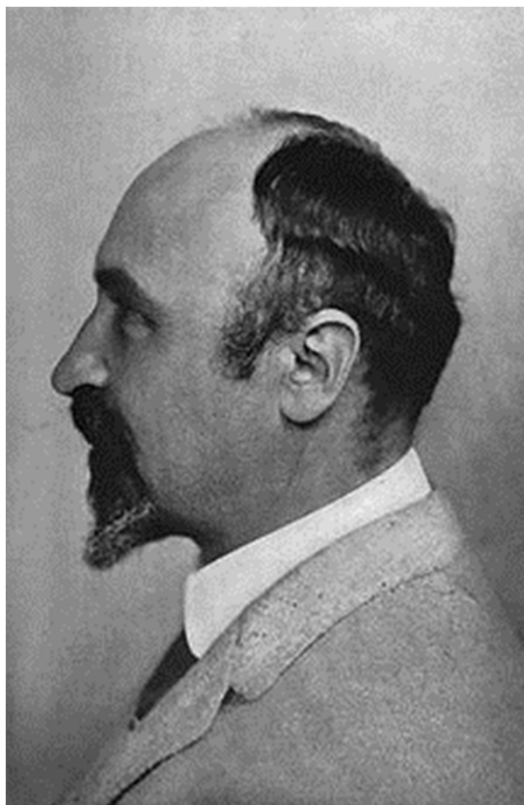
POLI(ETILÉN-OKSID)

A LÍTIUM-IONOKAT VEZETŐ POLIMER

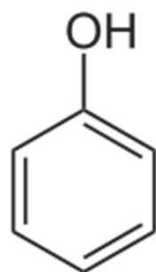

BAKELIT (1907-1909) AZ ELSŐ NAGY MENNYISÉGBEN GYÁRTOTT ÉS ALKALMAZOTT SZINTETIKUS POLIMER

LEO H. BAEKELAND
1863-1944

FENOL + FORMALDEHID = BAKELIT

+ HCHO → BAKELIT

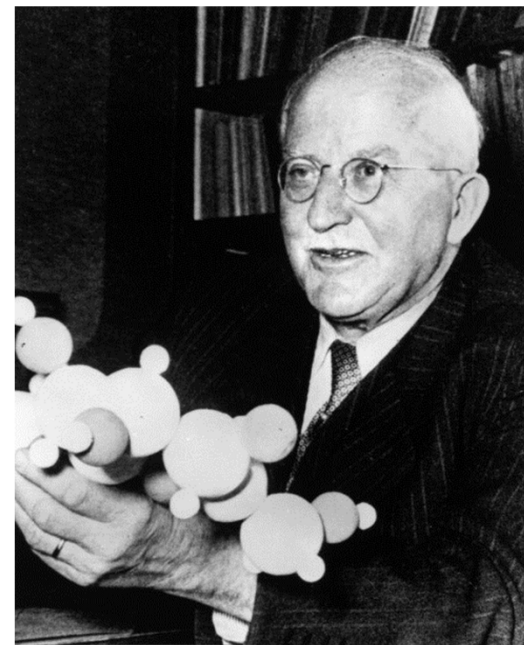
POLIMEREK

**Kis molekulák (monomerek)
összekapcsolódásával
létrejövő makromolekulák.**

Monomerek: ● ● ● ●

Polimerek:

**HERMANN
STAUDINGER
1881-1965**

NOBEL-DÍJ 1953

Homopolimer

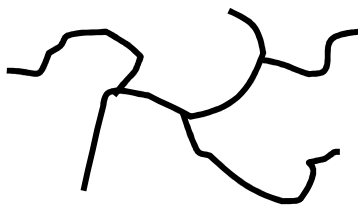
Random kopolimer

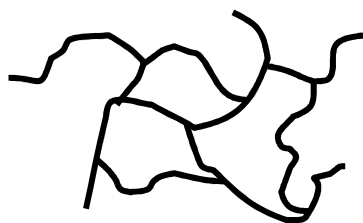
Alternáló kopolimer

Blokk-kopolimer

Elágazó polimer

Térhálós polimer

SOKFÉLE SZERKEZETI
KOMBINÁCIÓ,
SOKFÉLE FUNKCIÓS
CSOPORT LEHETŐSÉGE

POLIMER - MŰANYAG (DEFINICIÓK)

POLIMEREK:

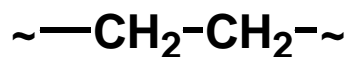
**ISMÉTLŐDŐ MOLEKULÁRIS EGYSÉGEKBŐL,
MONOMER EGYSÉGEKBŐL
FELÉPÜLŐ MAKROMOLEKULÁK**

MŰANYAGOK:

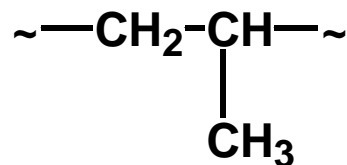
**POLIMEREK FELDOLGOZÁSÁVAL
NYERT TERMÉKEK**

("Kunststoff" fordítása terjedt el a magyar nyelvben)

ALAPVETŐ POLIMER SZERKEZETEK (1)

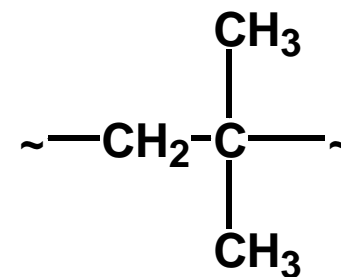
POLIETILÉN

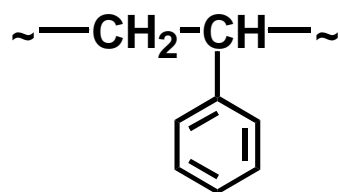
POLIPROPILÉN

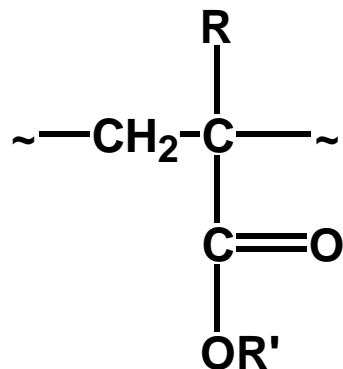
POLIBUTADIÉN

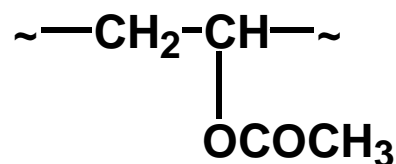
POLIIZOBUTILÉN

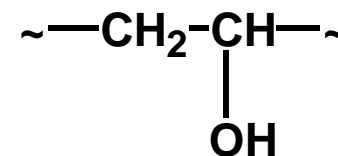
POLISZTIROL

POLI(MET)AKRILÁTOK

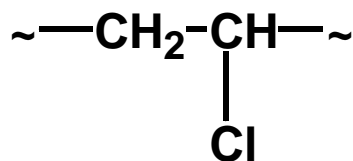

POLI(VINIL-ACETÁT)

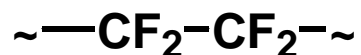

POLI(VINIL-ALKOHOL)

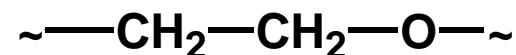
ALAPVETŐ POLIMER SZERKEZETEK (2)

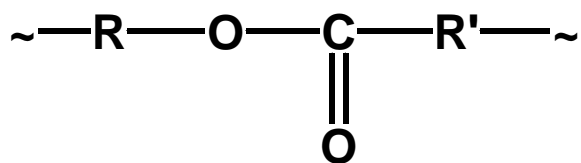
POLI(VINIL-KLORID)

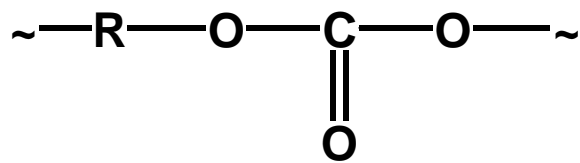
POLI(TETRAFLUOR-ETILÉN)

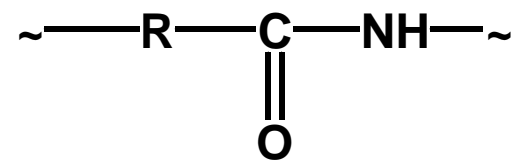
POLI(ETILÉN-OXID)

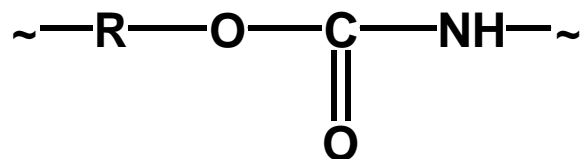
POLIÉSZTEREK

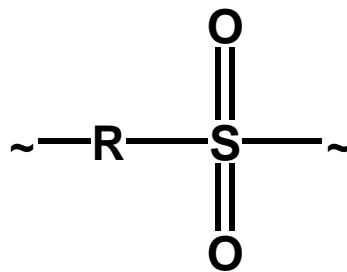
POLIKARBONÁTOK

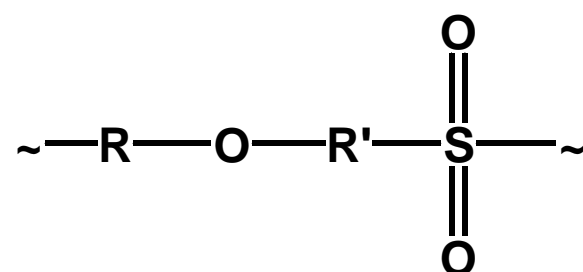
POLIAMIDOK

POLIURETÁNOK

POLISZULFONOK

POLI(ÉTER-SZULFON)OK

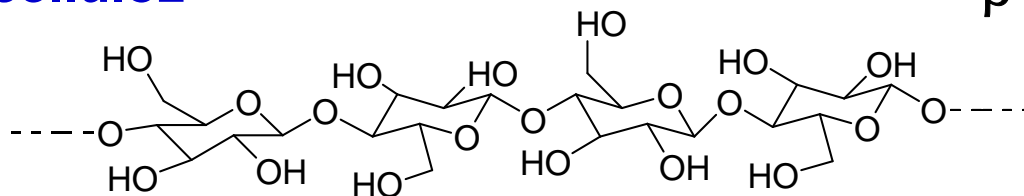
CSOPORTOSÍTÁS

TERMÉSZETES POLIMEREK

Ismétlődő egység

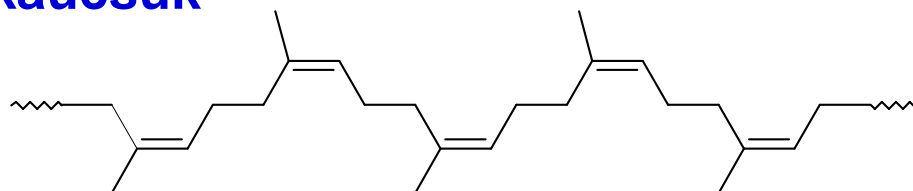
cellulóz

β -D-glükóz

kaucsuk

izoprén

fehérjék

aminosavak (22 db)

DNS, RNS

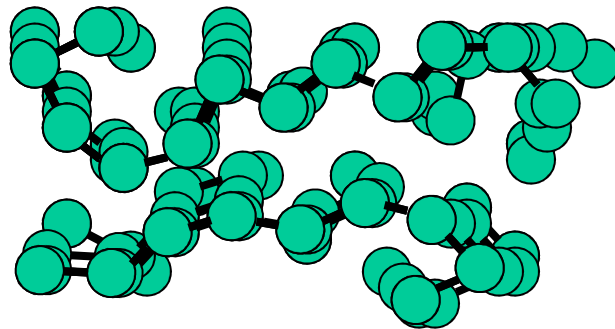
nukleotidok (5 db)

SZINTETIKUS POLIMEREK

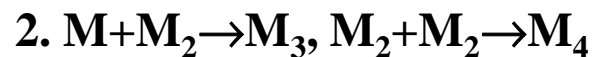
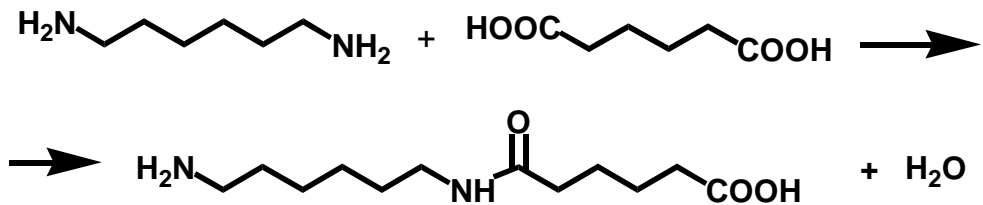
polietilén, poli(vinil-klorid) (PVC), nylon, teflon, ...

SZINTETIKUS POLIMEREK ELŐÁLLÍTÁSA

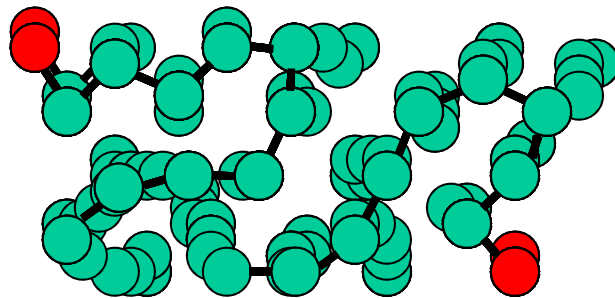
Lépcsős polimerizáció (polikondenzáció)

● monomer

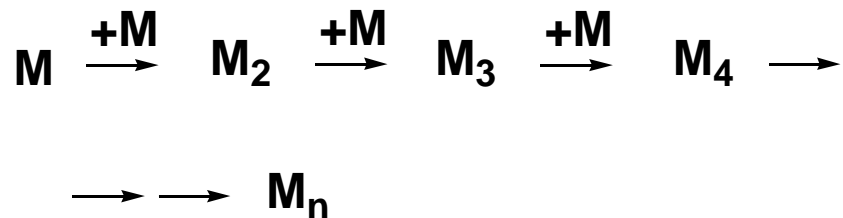

Láncpolimerizáció (poliaddíció)

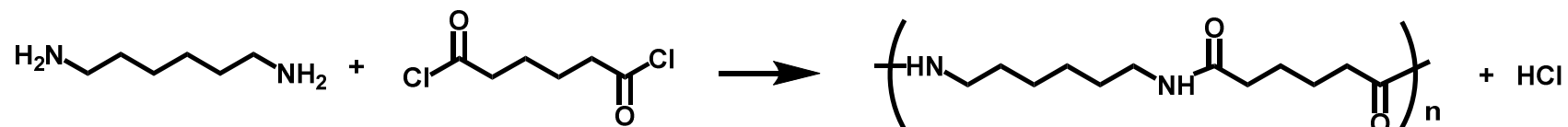
● monomer

● iniciátor

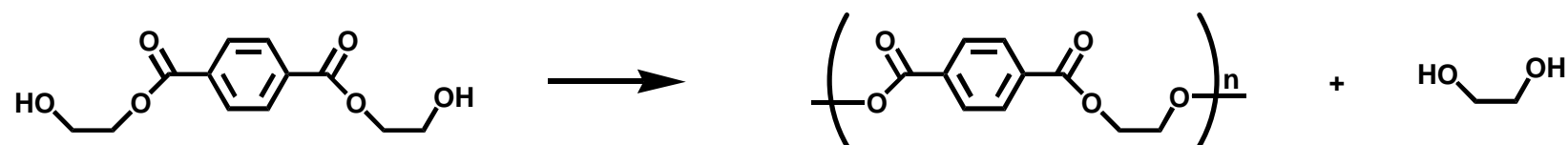

PÉLDÁK LÉPCSŐS (POLIKONDENZÁCIÓS) POLIMERIZÁCIÓRA

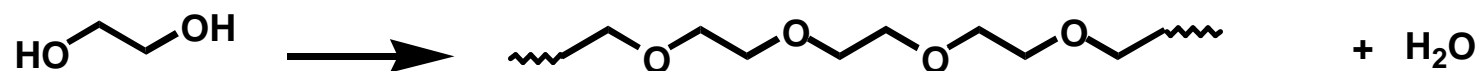
Nylon-6,6

Poli(etilén-tereftalát) (PET)

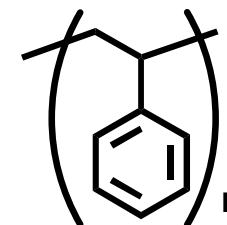
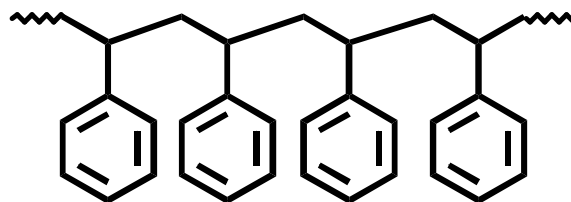

Poli(etilén-glikol)/poli(etilén-oxid)

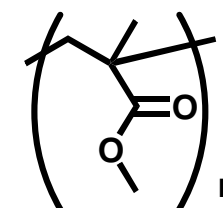
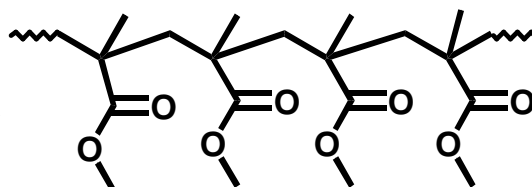
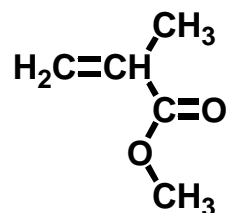

polietilén

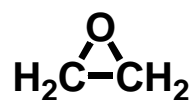

poli(metil-metakrilát)

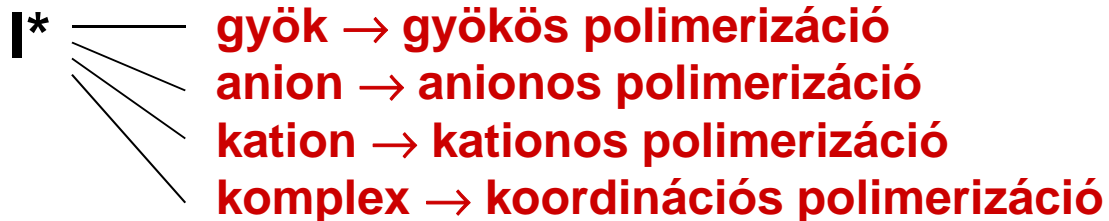
poli(etilén-oxid)

n = polimerizációs fok

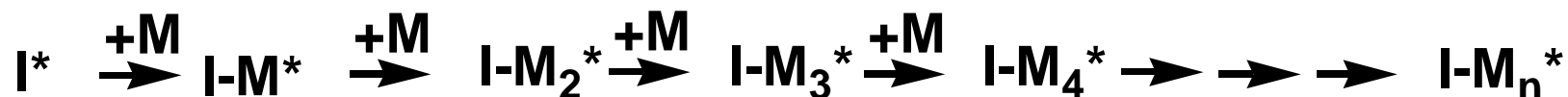

LÁNCPOLIMERIZÁCIÓ MECHANIZMUSA

iniciálás

láncnövekedés

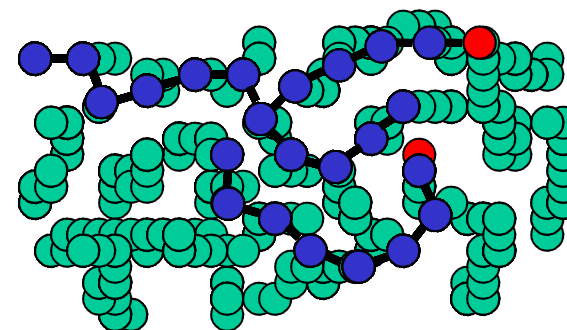
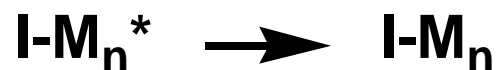

láncátadás

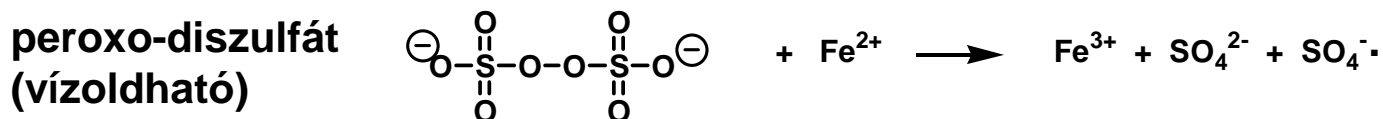
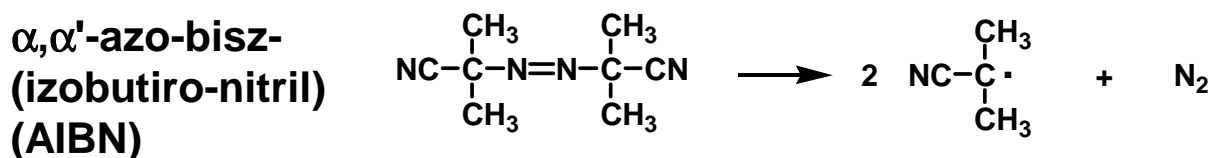
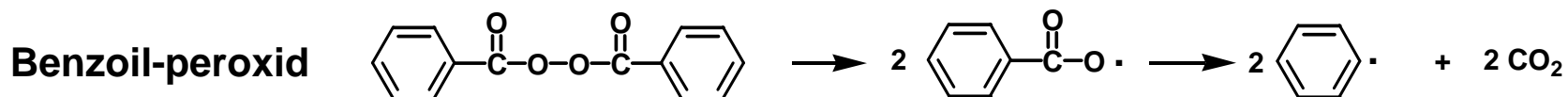
XA = monomer, iniciátor, oldószer, polimer, egyéb

lánczáródás

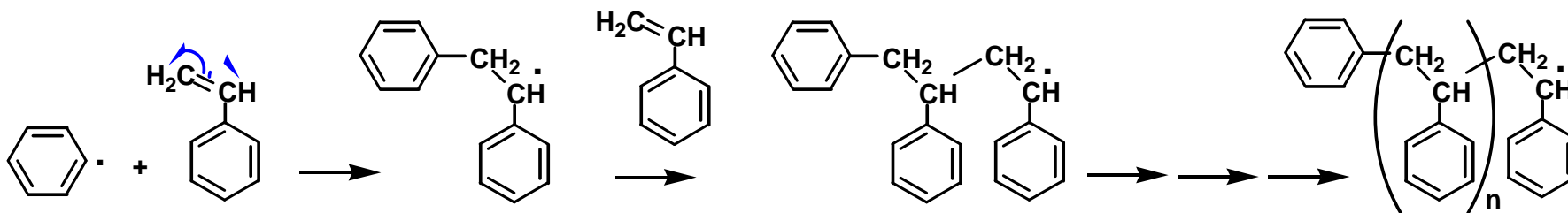

SZTIROL GYÖKÖS POLIMERIZÁCIÓJA (1)

iniciálás

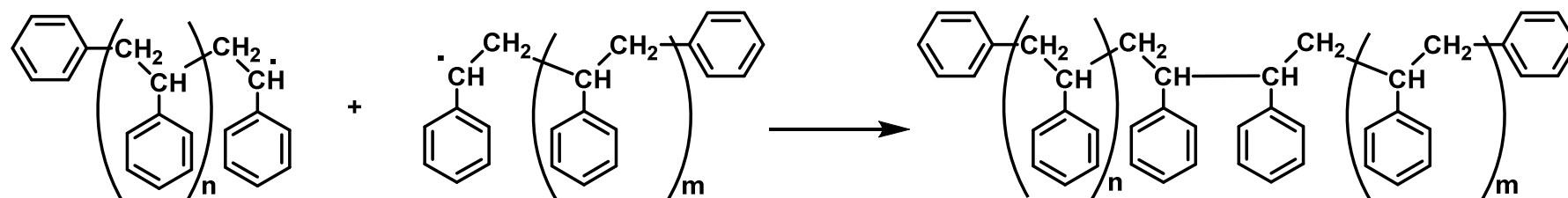
láncnövekedés

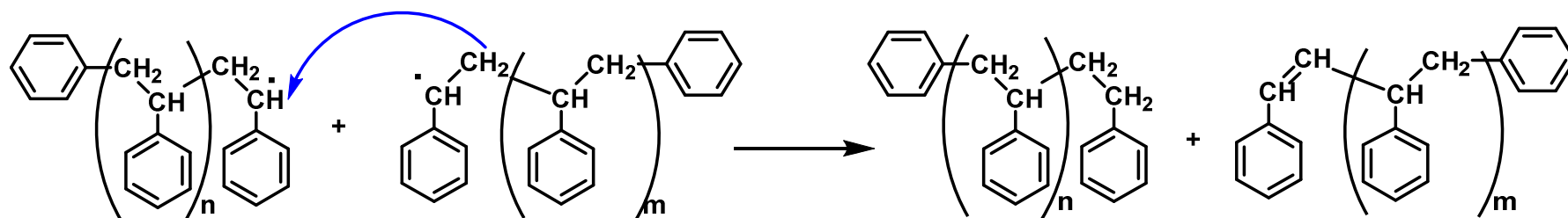
SZTIROL GYÖKÖS POLIMERIZÁCIÓJA (2)

lánczáródás

rekombináció

diszproporció

EGYIDEJŰ ELEMI REAKCIÓK
(iniciálás, láncnövekedés,
lánczáródás, láncátadás)
LÁNCPOLIMERIZÁCIÓBAN

és

KISEBB-NAGYOBB SZEGMENSEK
RANDOM KAPCSOLÓDÁSA
LÉPCSŐS POLIMERIZÁCIÓBAN

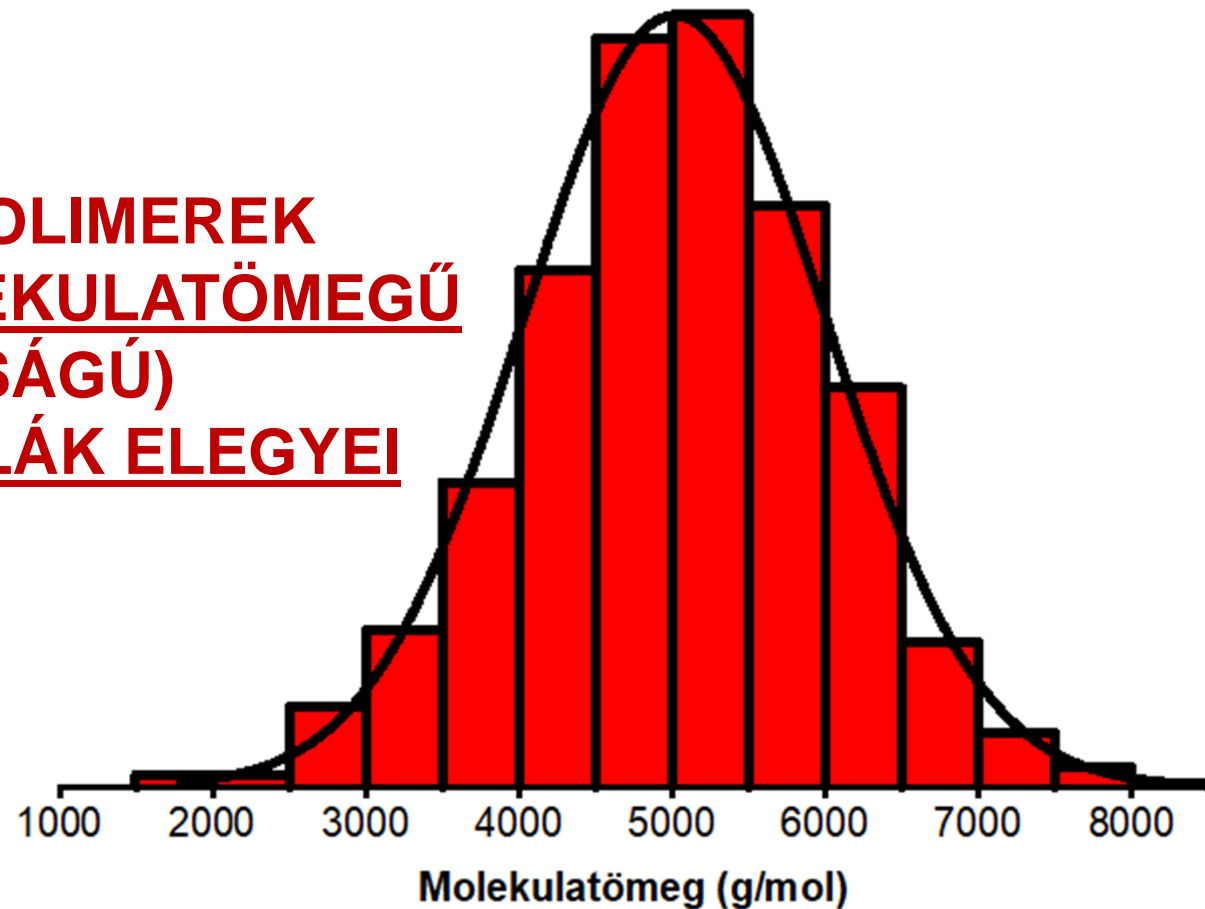
A KÉPZŐDŐ POLIMEREK KÜLÖNBÖZŐ
MOLEKULATÖMEGŰ (HOSSZÚSÁGÚ)
MAKROMOLEKULÁK ELEGYEI

→ MOLEKULATÖMEG-ELOSZLÁS

Molekulatömeg-eloszlás

A KÉPZŐDŐ POLIMEREK
KÜLÖNBÖZŐ MOLEKULATÖMEGŰ
(HOSSZÚSÁGÚ)
MAKROMOLEKULÁK ELEGYEI

Számátlag molekulatömeg (M_n)

$$M_n = \frac{\sum_{i=1}^{\infty} n_i M_i}{\sum_{i=1}^{\infty} n_i}$$

n_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák száma

M_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák molekulatömege

M_n meghatározása

- membrán ozmometria ($20\ 000$ - $30\ 000 < M_n < 500\ 000$ g/mol)
- gőznyomás ozmometria ($M_n < 10\ 000$ - $15\ 000$ g/mol)

A számátlag molekulatömeg meghatározása

Van't Hoff-egyenlet ideális oldatokra

$$\pi V = nRT \quad n = \frac{m}{M}$$

$$\pi = \frac{n}{V}RT = \frac{m}{V} \frac{1}{M}RT$$

$$\pi = \frac{c}{M}RT \quad c = \frac{m}{V}$$

π : ozmózisnyomás

V : tiszta oldószer térfogata

n : anyagmennyiség

R : egyetemes gázállandó

T : hőmérséklet

Viriál egyenlet polimer oldatokra

$$\pi = \frac{c}{M}RT + A_2c^2 + A_3c^3 + \dots$$

osztunk c -vel

$$\frac{\pi}{c} = \frac{RT}{M_n} + A_2c + \underbrace{A_3c^2 + \dots}_{\text{elhanyagolható}}$$

elhanyagolható

A_2 A_3 ...: Virial együtthatók

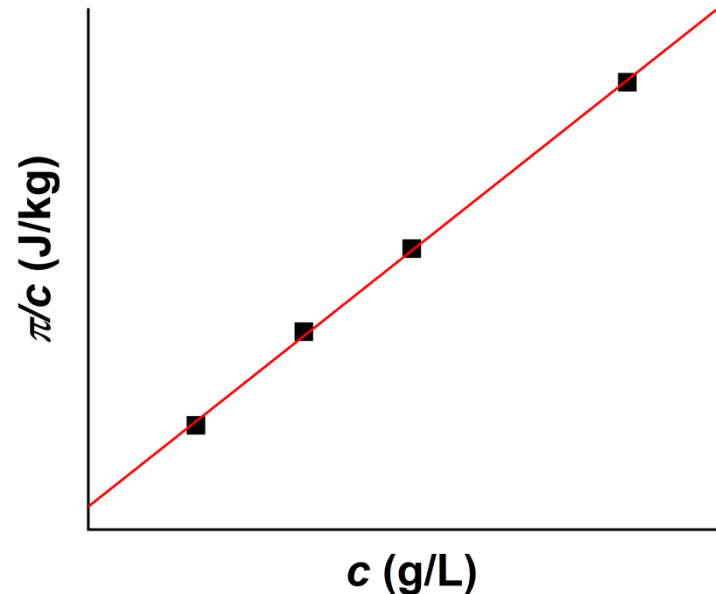

A számátlag molekulatömeg meghatározása

1. Ozmózisnyomás (π) meghatározása ozmométerrel különböző koncentrációjú polimer oldatok esetében, állandó hőmérsékleten.
2. A π/c értékek ábrázolása a koncentráció (c) függvényében.
3. Egyenes illesztése a pontokra.
4. tengelymetszet: RT/M_n ; meredekség: A_2

$$\frac{\pi}{c} = \frac{RT}{M_n} + A_2 c$$

ismert
mért
ismeretlen

Tömeg szerinti átlag molekulatömeg (M_w)

$$M_w = \frac{\sum_{i=1}^{\infty} n_i M_i^2}{\sum_{i=1}^{\infty} n_i M_i}$$

n_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák száma

M_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák molekulatömege

M_w meghatározása: fényszórásos módszerekkel

- különböző beesési szögeknél végeznek méréseket, legalább négy különböző koncentrációnál
- majd extrapolációval meghatározható az $1/M_w$ (Zimm diagram)

Viszkozitás szerinti átlag molekulatömeg (M_v)

$$M_v = \left[\frac{\sum_{i=1}^{\infty} n_i M_i^{a+1}}{\sum_{i=1}^{\infty} n_i M_i} \right]^{\frac{1}{a}}$$

$$M_w = M_v \quad \text{ha } a = 1$$

$$M_w > M_v \quad \text{ha } a = 0,5-0,9$$

n_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák száma

M_i : i monomer egységekből felépülő polimer molekulák molekulatömege

a : konstans (értéke függ a polimer hidrodinamikai térfogatától,
a hőmérséklettől és az oldószertől)

M_v meghatározása: viszkozimetriás módszerekkel

A viszkozitás szerinti átlag molekulatömeg meghatározása (M_v)

Mark-Houwink egyenlet $[\eta] = KM^\alpha$

$[\eta]$: határviszkozitás

M : molekulatömeg (a polimereknél M_v)

α : konstans egy adott polimer-oldószer párosra

Specifikus viszkozitás: $\eta_{sp} = \frac{\eta - \eta_0}{\eta_0} = \frac{t - t_0}{t_0}$

$$\frac{\eta_{sp}}{c} = [\eta] + A_2c$$

η : oldat viszkozitása

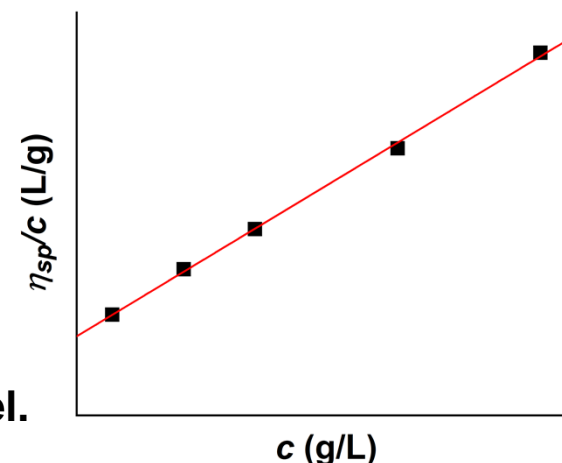
η_0 : oldószer viszkozitása

t : oldat kifolyási ideje

t_0 : oldószer kifolyási ideje

A_2 : Viriál együttható

1. A különböző koncentrációjú polimer oldatok és az oldószer viszkozitásának meghatározása.
2. η_{sp}/c ábrázolása a koncentráció (c) függvényében.
3. Egyenes illesztése a pontokra.
4. tengelymetszet: $[\eta]$; meredekség: A_2
5. M_v számítása a Mark-Houwink egyenlet segítségével.

A molekulatömeg eloszlás

Számátlag molekulatömeg

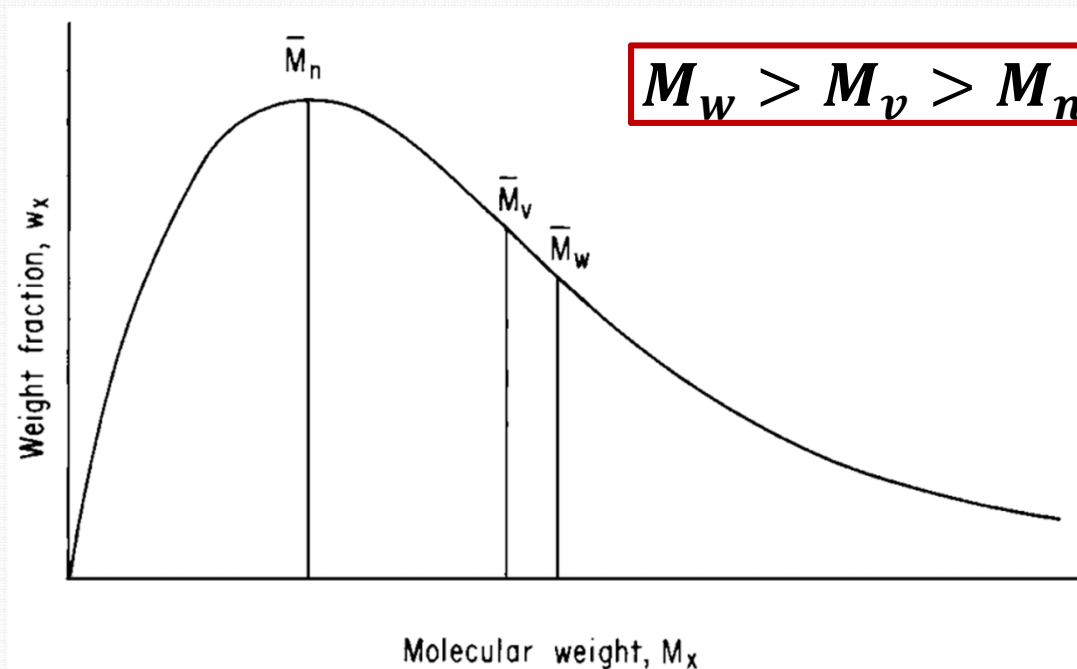
$$M_n = \frac{\sum n_i M_i}{\sum n_i}$$

Tömeg szerinti átlag
molekulatömeg

$$M_w = \frac{\sum n_i M_i^2}{\sum n_i M_i}$$

Viszkozitás szerinti átlag
molekulatömeg

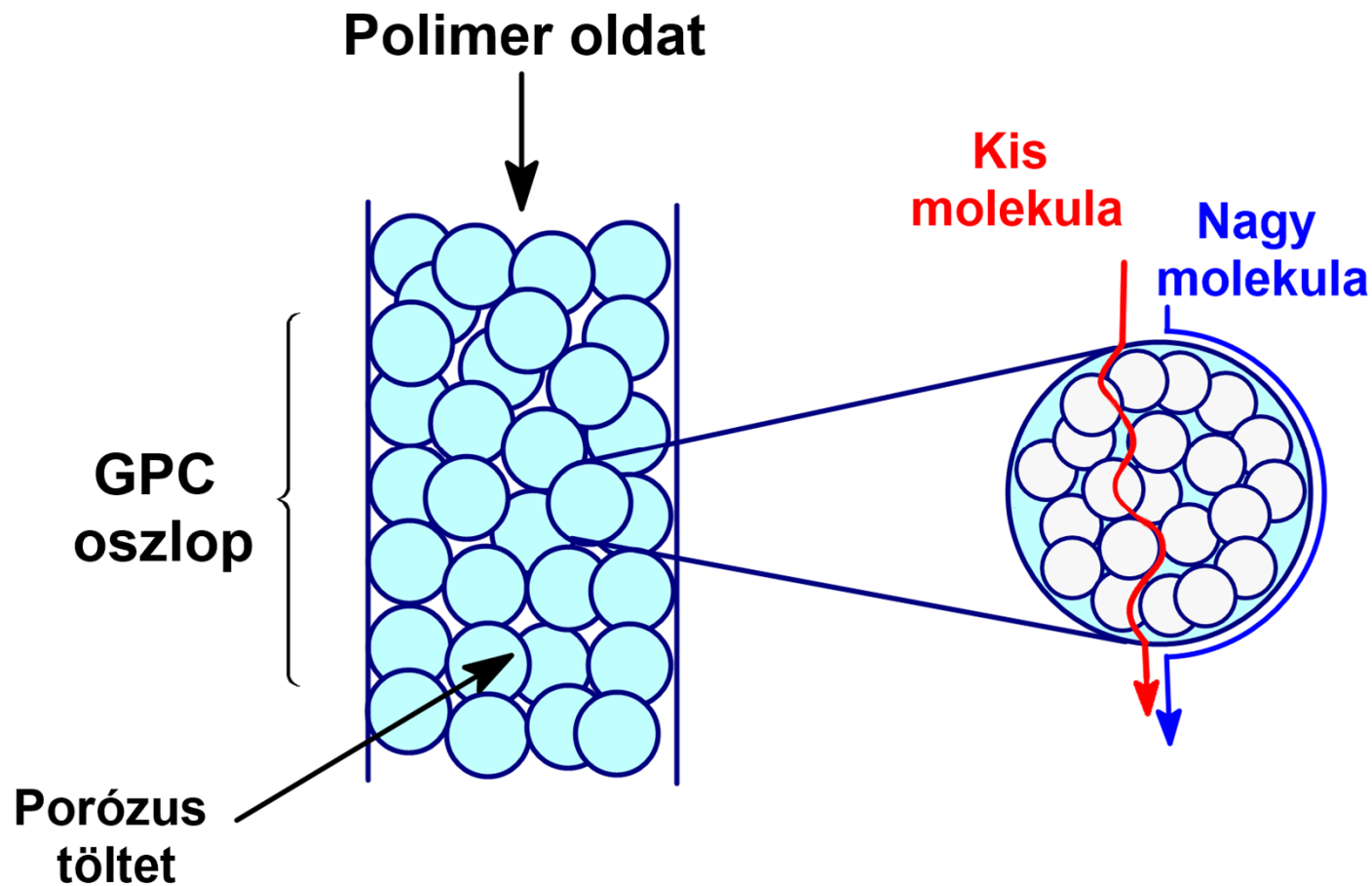
$$M_v = \left[\frac{\sum n_i M_i^{\alpha+1}}{\sum n_i M_i} \right]^{1/\alpha}$$

Polidiszperzitás: $PDI = \frac{M_w}{M_n}$

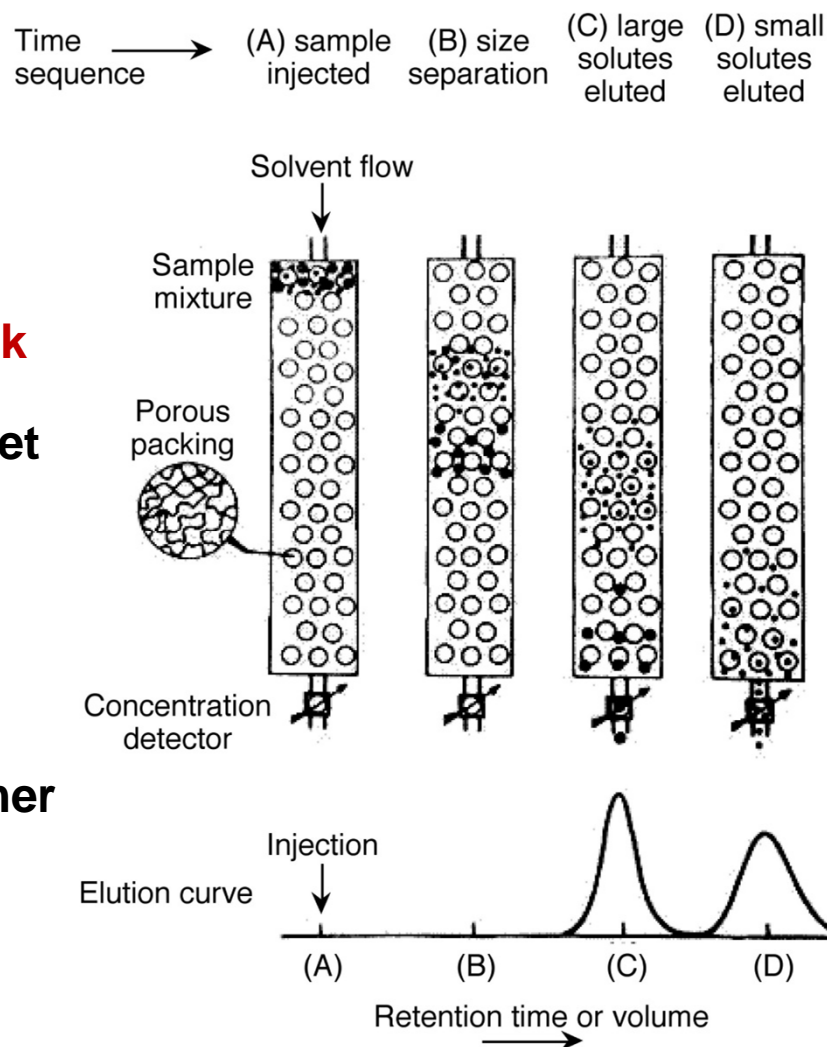
- $M_w / M_n = 1$ a tökéletesen monodiszperz mintára
- a PDI értéke valójában mindig nagyobb 1-nél a polimerek esetében és értéke annál nagyobb, minél szélesebb a molekulatömeg-eloszlás

Gél permeációs kromatográfia/ Méretkizárásos kromatográfia

Gél permeációs kromatográfia/ Méretkizárásos kromatográfia

- a polimer molekulák méretük szerint eluálódnak
- kisebb molekulák → bediffundálnak a töltet pórusaiba → lassabban eluálódnak
- nagyobb molekulák → megkerülik a töltet pórusait → gyorsabban eluálódnak
- detektorok (törésmutató, viszkozitás, fényszórás)
- kalibráció ismert molekulatömegű polimer mintákkal
- M_n és M_w értékeket is megkapjuk

A GPC felépítése

